АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОЇ ПСИХОЛОГІЇ: ШЛЯХИ СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

Збірник наукових статей

УДК 159.9:[37.091.12: 005. 745
А 43

Рекомендовано до друку рішенням Вченої ради ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»
(протокол № 9 від 20 травня 2019 року)

Рецензенти:

Руденко Лілія Миколаївна, доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри спеціальної психології та медицини НПУ імені М. П. Драгоманова;

Ткачук Таїсія Анатоліївна, доктор психологічних наук, професор кафедри менеджменту освіти і практичної психології ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький ДПУ імені Григорія Сковороди»

Редакційна колегія:

Волженцева Ірина Вікторівна – доктор психологічних наук, професор, професор кафедри психології ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький ДПУ імені Григорія Сковороди»;

Калмикова Лариса Олександрівна – доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри психології і педагогіки дошкільної освіти ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький ДПУ імені Григорія Сковороди»;

Хомич Галина Олексіївна – кандидат психологічних наук, професор, завідувач кафедри психології ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький ДПУ імені Григорія Сковороди»;

Северин Олексій Вікторович – кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології, заступник декана з наукової роботи психолого-педагогічного факультету УО «Брестський державний університет імені О.С.Пушкіна» (Білорусь, м. Брест);

Вінс Вікторія Анатоліївна – кандидат психологічних наук, доцент, завідувач кафедри менеджменту освіти і практичної психології ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький ДПУ імені Григорія Сковороди»;

Бочаріна Наталія Олексіївна – кандидат психологічних наук, доцент, заступник завідувача кафедри менеджменту освіти і практичної психології з наукової роботи ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький ДПУ імені Григорія Сковороди»;

Кириченко Тетяна Василівна – кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри психології ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький ДПУ імені Григорія Сковороди»;

Кузьменко Тетяна Миколаївна – викладач кафедри менеджменту освіти і практичної психології, консультант психолого-медико-педагогічної консультації.

Відповідальні редактори: *Т. В. Кириченко, Т. М. Кузьменко*

Актуальні проблеми сучасної психології : шляхи становлення особистості : збірник наукових статей за матеріалами Міжнародної науково-практичної офлайн-онлайн конференції учнівської молоді, студентів, аспірантів, молодих учених та науковців, м. Переяслав-Хмельницький, 14 –16 травня 2019 р. / За заг. ред. Т. В. Кириченко, Т. М. Кузьменко. Переяслав-Хмельницький : «Видавництво К С В», 2019. 360 с.

У збірнику наукових статей «Актуальні проблеми сучасної психології : шляхи становлення особистості» вміщено наукові розвідки найбільш актуальних питань сучасної психології. Рекомендовано психологам, викладачам вищих навчальних закладів, молодим ученим, учителям, магістрантам, аспірантам, студентам і широкому колу науковців.

УДК 159.9:[37.091.12: 005. 745
© Автори статей, 2019

ЗМІСТ

***Передмова*……9**

Волженцева Ирина
Теоретический анализ музыкотерапии как метода решения психологических проблем человека…….....10

Абрамов Евгений
Взаимосвязь прокрастинации и Стрессоустойчивости в юношеском возрасте……15

Andreeva Anna
Creation of optimal psychological climate in the work of children's clubs in poland…….18

Бєлякова Світлана
Соціально-психологічні особливості розвитку особистості дітей підліткового віку…….. …….23

Бігун Неля
Феномен самодостатності в контексті проблематики розвитку особистості юнацького віку…….27

Бірюкова Влада, Мкртічян Оксана
Вплив спілкування на розвиток мислення дітей старшого дошкільного віку…….32

Бондарчук Аліна, Кириченко Тетяна
Психологічні засади готовності особистості юнацького віку до морального вибору……...36

Бурчик Вікторія, Дем'яненко Світлана
Мисленнєвий розвиток дітей старшого дошкільного віку в процесі оволодіння звуковим аналізом слів……..41

Василенко Таїсія
Арт-терапевтичні психотехнології розвитку особистості……46

Ведутенко Ілона
Проблема шкільного булінгу в умовах сьогодення ……...50

Величенко Ірина, Бочаріна Наталія
Психологічні особливості схильності до проявів девіантної поведінки у старшокласників……55

Видолоб Наталія
Психосоматичні прояви у процесі соціалізації особистості…….59

Вовкочин Вікторія
Стресостійкість юнацтва під час вікової кризи……..64

Гайко Ольга
Теоретичний аналіз проблеми особистісного розвитку підлітків
з неповних сімей……68

Герасіна Світлана, Карпушенко Тетяна, Лухтай Анастасія
Особливості прояву копінг-стратегій у військовослужбовців – воїнів АТО…..73

Грейліх Ольга
Психологічні аспекти проблеми толерантності особистості……79

Грибовська Олена
Теоретичний аналіз проблеми творчих здібностей дошкільника
у психологічній науці……84

Гурківська Аліна, Бєлякова Світлана
Соціально-психологічні особливості появи тривожності і страхів
у молодших школярів……88

Гутник Інна
Психологічна готовність дошкільника до навчанняу школі…….94

Дембовська Інна
Суб'єктність як чинник соціально - психологічної адаптації студентів -
першокурсників до умов навчання у закладах вищої освіти……98

Дерев'янко Наталія, Бочаріна Наталія
Психологічні особливості реалізації творчого
потенціалу молодших школярів……102

Добрянська Олена
До питання психології управління в освітній галузі……109

Довгун Олена
Сучасні наукові уявлення про експресію і експресивність мовлення……114

Єпіфанова Світлана
Розвиток міжособистісних відносин у дітей дошкільного віку…….119

Засоріна Оксана
Психологічні особливості тілесних проявів у дітей раннього віку……123

Згурська Тетяна, Грейліх Ольга
Особливості міжособистісного спілкування у педагогічній діяльності……130

Іващенко Альона
Психологічні особливості тілесних проявів удітей раннього віку……134

Ісай Вероніка
Особливості спілкування з однолітками в молодшому шкільному віці……137

Калмиков Кирило
Психологічніособливості спілкування працівників соціономічних професій в галузі фізичної культури і спорту……...142

Касянець Марія
Психолого-педагогічні чинники появи адаптаційних труднощів підлітків у процесі переходу до середньої школи……146

Кириченко Тарас
Психологічна підготовка до участі у змаганнях спортсменів-пауерліфтерів……152

Кириченко Тетяна
Прагнення до самоствердження та визнання як механізми саморегуляції поведінки підлітків……161

Клак Віталій
Психологічна характеристика індивідуальних особливостей мислення людини ……...168

Коваль Лариса
Психологічні особливості навчальної мотивації молодших школярів……173

Ковтун Артем, Кириченко Тетяна
Самотність підлітка як психологічна проблема……177

Коженець Ніна
Проблема адаптації дітей в дошкільній установі……180

Константінова Катерина, Лохвицька Любов
Теоретичні засади використання спадщини С. Ф. Русової морального виховання дітей дошкільного віку……185

Корнієць Катерина
Соціальні взаємини з однолітками та дорослими
як чинник прояву тривожності у дітей старшого дошкільного віку……190

Костюк Олена
Особливості вивчення проявів адиктивної поведінки в
ранньому юнацькому віці……..194

Костюкевич Олена, Бочаріна Наталія
Розвиток психологічного благополуччя обдарованих школярів
засобами арт-терапії……198

Кролівець Юлія
Психолого-педагогічні технології розвитку мотивів
побудови розповідей у дітей дошкільного віку……203

Кротенко Валентина, Фрунзе Анна
Нейрографіка як ефективний арт-терапевтичний метод психологічної
корекції невротичних станів у підлітків……207

Кузьменко Тетяна
Арт-техніки психокорекції проявів емоційної нестабільності
у майбутніх психологів……...212

Кузьмич Вікторія
Соціально-психологічні прояви аутодеструктивної поведінки
сучасного підлітка……...219

Кузюра Людмила, Бєлякова Світлана
Соціально-психологічні особливості професійного вигорання
у педагогів соціального-реабілітаційного центру……224

Кулікова Катерина
Теоретичні аспекти та профілактичні заходи
інтернет-залежності підлітків……228

Лагода Ірина
Особливості прояву синдрому «професійного вигорання»
у педагогів ВНЗ……233

Лихацька Софія, Вінс Вікторія
Психологічні чинники конфліктної поведінки підлітків……238

Лопатинська Валентина
Формування гуманістичної свідомості студентської молоді
під час викладання дисциплін біологічного профілю……..242

Мартинюк Анатолій
Психолого-педагогічні особливості функціонування хорового колективу
в науковій інтерпретації Івана Заболотного……247

Марчукевич Світлана
Підготовка майбутнього вихователя до корекції звукового ладу
мовлення дітей дошкільного віку…….252

Медведская Елена
Проявления когнитивной центрации у педагогов……..257

Миздренко Олександра
Специфіка розвитку складових моральної самосвідомості
особистості підліткового віку……262

Мотичка Микола
Вікові особливості шкільної тривожності на підлітковому
етапі психічного розвитку ……267

Муха Анна
Психологічніособливості пам'яті у молодшому шкільному віці…….272

***Омельченко Наталія,* Бочаріна Наталія**
Проблема батьківського ставлення як чинника
особистісного розвитку підлітків……...276

Панкрашин Артур, Вінс Вікторія
Соціальні та індивідуальні детермінанти агресивної поведінки підлітків……281

Пластун Анна
Кібербулінг – його причини та шляхи подолання……..287

Пузиченко Анастасія, Вінс Вікторія
Специфіка становлення особистості підлітків, які виховуються
в умовах сімейної депривації…….292

Радюшкіна Юлія, Вінс Вікторія
Психологічна характеристика поведінкових реакцій студентів ВНЗ
в умовах навчального стресу…….297

Савчук Александр
Проблема идентичности в контексте дифференциации «Я» и «Другой»……..302

Серостанов Богдан
Психологічні чинники агресивної поведінки сучасних підлітків……..307

Скутіна Валентина
Особистісне зростання підлітків у процесі природоохоронної діяльності……312

Ситник Тетяна, Бєлякова Світлана
Психологічні особливості розвитку міжособистісного спілкування підлітків з батьками…….316

Сіренко Ольга, Вінс Вікторія
Особливості розвитку міжособистісних інтеракцій у підлітковому віці…….320

Сябро Катерина
Особливості сформованості компонентів психологічної готовності вчителів до роботи з агресивними дітьми…….325

Тимощук Тетяна
Особливості провідної діяльності дітей молодшого шкільного віку…….329

Тимощук Валерія, Вінс Вікторія
Психологічні чинники порушення міжособистісних комунікацій підлітків…334

Ткачук Ірина
Соціально-психологічні особливості копінг поведінки підлітків……..340

Чеботаренко Аліна, Кисельова Олена, Никончук Аліна
Соціально-психологічні особливості булінгу у міжособистісній взаємодії учнів підліткового віку……...344

Щербина Марія, Кириченко Тетяна
Вплив виховання батьків на становлення особистості дитини……..348

Юринок Мария
Особенности чувства юмора юношей с разным уровнем интеллекта…….353

6. Ельконін Д. Б. Избранные психологические труды. Детская и педагогическая психология. Москва : Педагогика, 1989. 560 с.
7. Запорожец А. В. Избранные психологические труды: В 2-х т. Москва : Педагогика, 1986. Т. 1 : Психическое развитие ребенка. 320 с.
8. Леонтьев А. Н. Деятельность, сознание, личность. Москва, 1975. 130 с.
9. Поливанова К. Н. Психология возрастных кризисов: учебное пособие. Москва, 2000. 238 с.
10. Райс Ф. Психология подросткового и юношеского возраста : учебное пособие для студентов и аспирантов психологических факультетов вузов; 8-е изд. Санкт-Петербург: Питер, 2000. 624 с.
11. Хьелл Л., Зиглер Д. Теории личности. Санкт-Петербург: Питер, 1999. 606 с.

УДК 373.5.015.3:159.923.3 (043.3)

Неля Бігун
Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова,
кандидат психологічних наук, доцент кафедри
теоретичної і консультативної психології,
факультет психології

ФЕНОМЕН САМОДОСТАТНОСТІ В КОНТЕКСТІ ПРОБЛЕМАТИКИ РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ ЮНАЦЬКОГО ВІКУ

У статті розкривається питання становлення самодостатності особистості в юнацькому віці. Розглядаються теоретичні засади дослідження цього феномена через призму аналізу праць зарубіжних і вітчизняних науковців з проблем психології юності.

Ключові слова: *самодостатність, особистість, юнацький вік, дихотомія, розвиток, становлення.*

Актуальність теми дослідження. У національній доктрині розвитку освіти закладено ідею про те, що «перехід до нового типу гуманістично-інноваційної освіти» забезпечить зростання самостійності і самодостатності особистості, її творчої активності, «зміцнить демократичні основи громадянського суспільства і прискорить його розвиток».

Сучасні тенденції реформування вітчизняної освіти об'єднані навколо ідеї розробки та впровадження новітніх психолого-педагогічних технологій, орієнтованих, насамперед, на особистісний розвиток школяра, студента. Забезпечення умов для зростання самодостатньої, гармонійної, активної особистості, здатної до творчого життєвого програмування та індивідуальної самореалізації, українські науковці визначають пріоритетним завданням сучасної вітчизняної освітньої системи (І. Д. Бех, М. Й. Боришевський, І. С. Булах, Ю. М. Ковальчук, С. Д. Максименко, Т. М. Титаренко та ін.).

На сьогодні у суспільстві важливої значущості набувають особистісні властивості людини, які забезпечують її здатність ефективно адаптуватися до динамічних соціальних, економічних, культурних, політичних, глобальних змін. Спроможність самостійно визначати вектор власної життєдіяльності та самореалізації, обирати для цього адекватні конструктивні засоби і шляхи; бути життєстійкою та психологічно благополучною в умовах підвищеної стресогенності життя – є життєво важливими якостями сучасної людини. Значну роль серед перелічених властивостей особистості відіграє самодостатність, яка забезпечує її здатність до повноцінного задоволення вікових потреб розвитку, максимально можливого розкриття і реалізації внутрішнього потенціалу, оптимального його використання для успішної адаптації та ефективної життєдіяльності.

Особливо актуально питання самодостатності особистості постає в юнацькому віці, на який припадає важливий етап розвитку самосвідомості, набуття ідентичності – усвідомленої самототожності. Юнаки і дівчата переживають одну з найбільш складних вікових криз, успішне проходження якої увінчується особистісним самовизначенням, що постає як потреба зайняти внутрішню позицію дорослої людини, усвідомити своє місце в суспільстві, зрозуміти себе та свої можливості.

Мета статті. Мета статті полягає в окресленні теоретичних засад дослідження проблеми становлення самодостатності особистості в юнацькому віці.

Виклад основного матеріалу. Свого часу, відомий дослідник розвитку особистості періоду юності І. С. Кон зазначив, що психологія юнацького віку є одним з найбільш складних і найменш розроблених розділів вікової психології [6]. Ця позиція вченого залишається актуальною попри те, що наукові дослідження психології юнацтва активно здійснюються і на сьогодні.

Перші спроби людства осягнути феномен самодостатності у різних його проявах знаходимо в працях мислителів часів Стародавнього Сходу та періоду Античності. Так, наприклад, центральне місце в древньоіндійських релігійно-філософських вченнях посідають ідеї всесвітньої душі Брахман, як абсолютного, самодостатнього, вічного, безконечного, безособового космічного духу [8].

Сучасні науковці вказують на античне коріння сучасного терміну «самодостатність», пов’язуючи його з поняттям «автаркія», покладеного в основу етики грецького філософа Антисфена. Він вважав, що людина може досягти стану божества вдаючись до аскетизму та самообмеження. На думку Платона, втіленням самодостатності (автаркійності) є живий Бог. Арістотель намагався обґрунтувати ідею автаркійного полісу як держави, яка володіє рисами біологічної, етичної, економічної та специфічної «ідеальної, філософської» самодостатності [1].

Історичний шлях людства до розуміння феномена самодостатності пролягає через праці філософів (ідеї М. Монтеня про суверенність особистості,

І. Канта про «річ в собі», Ж.-П. Сартра про «буття-в-собі», Р. Емерсона про «покладання на свої ресурси» та ін.), фахівців у галузі політекономіки (М. Б. Заблоцький, А. М. Поручник), соціології (Т. Парсонс, К. Х. Момджян).

Психологічне осмислення феномена самодостатності пов'язане з аналізом праць зарубіжних та вітчизняних науковців: З. Фрейд, Е. Еріксон, (про взаємодію підсвідомих та свідомих механізмів розвитку); А. Маслоу, К. Роджерс, Е. Фромм, С. Гроф (про внутрішні ресурси особистості в самоактуалізації, саморозвитку, самотворенні); К. Юнг, О. Ранк, М. В. Яцюк (про особистісну автономію); Ф. Перлз (про особистісну зрілість, як перехід від опори на інших до опори на себе); Д. О. Леонтьєв, С. Л. Рубінштейн, Л. І. Анциферова К. С. Абульханова-Славська, (про внутрішню детермінацію особистості); О. М. Леонтьєв, Г. Олпорт (про цілісність особистості); А. Бандура, О. М. Вовк (про самоефективність особистості); М. Чіксентміхайї (про аутотелічність особистості); Г.О. Балл, М. П. Колесніков (про особистісну свободу); В. Є. Клочко, С. К. Нартова-Бочавер (про суверенність особистості). Зазначені теорії розглядають психічний розвиток людини як процес переходу з біологічного на соціальний та індивідуальний рівні, що становить підґрунтя діалектичного аналізу самодостатності особистості.

Теоретико-методологічні засади дослідження проблеми становлення самодостатності особистості в юнацькому віці становлять праці Г. Костюка (навчання і розвиток особистості); І. С. Кона (психологія юності), І. Д. Беха, І. С. Булах (самосвідомість як механізм регуляції поведінки); О. В. Киричука, В. О. Татенко, Т. М. Титаренко (вчинковий смисл психологічних феноменів); М. В. Савчина (відповідальність як базова якість особистості).

До основних задач юнацького віку науковці відносять формування психологічних умов переходу в період дорослості. Характеризуючи біологічні, соціологічні, психологічні теорії юнацького віку, А. В. Петровський зазначав, що вони різняться поглядами на юність з позиції внутрішнього процесу розвитку людини як індивіда чи як особистості. Так, автори біологічних теорій (С. Холл, Е. Кречмер, І. Енш) біогенетичні детермінанти вважали первинними у розвитку людини а юність розглядали, як етап еволюції організму. В рамках соціологічних теорій (К. Левін, Д. Мід) увага акцентується на проблемах соціалізації особистості юнацького віку, перед якою постають задачі засвоєння соціальних ролей і навичок, необхідних для переходу від залежної позиції дитини до самостійної, відповідальної позиції дорослого [4].

До ключових ідей соціально-психологічної теорії юності Р. Бернс відніс її обумовленість типом культури та рольовий конфлікт. Останній проявляється у внутрішніх коливаннях між залежністю і незалежністю, роллю дитини і роллю дорослого. Г. Едлер, У. Бронфенбреннер вказували на те, що труднощі засвоєння юнаками і дівчатами дорослих ролей обумовлюються невизначеністю в сучасному світі процесів соціалізації та автономізації [2]. Так, з одного боку тривалий період здобування освіти подовжує їх залежності від батьків, з іншого – батьки вимагають від них здатності самостійно нести відповідальність за власне життя. Ситуація ускладнюється соціальною кризою

цінностей, суперечливих рольових очікувань і стандартів, які транслюються засобами масової інформації, політичними та релігійними організаціями, соціальними інститутами, молодіжними об'єднаннями.

Е. Еріксон, в руслі психоаналітичного розуміння «фазо-специфіки» періоду юності, вказував на дуже важливі еволюційні задачі, які соціум ставить перед індивідом на даному етапі його розвитку. Вирішуючи ці задачі, особистість долає вікову кризу та набуває властивостей, котрі забезпечують їй можливість переходу до стадії ранньої дорослості. Ключова задача особистості юнацького віку, на думку Е. Еріксона, полягає в досягненні Самоідентичності. Її розв'язання передбачає встановлення своєрідного балансу між відстоюванням психологічного значення «Я» та потребою бути соціально прийнятим. Переживання самоідентичності пов'язане з упевненістю індивіда, що його відчуття здатності зберігати внутрішню цілісність і тотожність узгоджується з оцінкою тотожності, яку дають йому оточуючі [9].

На думку Л. С. Виготського, центральне завдання юнацького віку полягає в розвитку самосвідомості, який дає важелі зростаючій особистості для відкриття внутрішнього світу та оволодіння ним. Зовнішньо це проявляється в побудові життєвого плану [5]. Здатність старшокласників будувати життєві плани, він називав зовнішнім показником оволодіння ними власним внутрішнім світом та цільової системи саморегуляції, як надбання юнацького віку. Цільова саморегуляція полягає в розумінні юнаком чи дівчиною, що досягнення бажаної цілі вимагає пошуку необхідних засобів та оцінки власних ресурсів.

І. С. Кон охарактеризував юність, як період фізичного дозрівання, бурхливого росту самосвідомості, формування світогляду, вибору професії і початку вступу до дорослого життя. Він виокремив деякі типологічні особливості дорослішання в юнацькому віці. Так, в одних випадках можуть спостерігатися гострі кризові явища у вигляді серйозних емоційних і поведінкових проблем, конфліктних стосунків з оточуючими та самим собою. В інших – входження в доросле життя відбувається плавно, повільно, відносно легко але дещо пасивно, з блокуванням формування самостійності. Особливо вирізняється третій тип дорослішання, за якого відбуваються швидкі, стрибкоподібні зміни. Попри силу та інтенсивність цих процесів, зростаюча особистість здатна самостійно їх регулювати, тим самим запобігаючи емоційної і поведінкової розбалансованості. Юнаки та дівчата такого типу дорослішання відносно рано визначають власні життєві цілі, володіють високим рівнем самоконтролю, самодисципліни. Відзначаючись вираженою потребою в досягненнях, вони активно формують власну особистість. Однак, зазначає автор, у них слабше розвинута інтроспекція та емоційне життя [6].

На думку В. С. Мухіної, в юності відбуваються якісні зміни механізмів ідентифікації-відособлення [7]. З одного боку, саме в юності особистість проходить непростий шлях онтогенетичної ідентифікації з іншими людьми, засвоєння соціально значущих якостей, конвенційних ролей, суспільних норм і правил, опанування здатності до співпереживання та морального ставлення до оточуючих, природи, самого себе. А з іншого – на юнацький період припадає

загострення потреби у відособленні, прагненні захистити свій унікальний внутрішній світ від вторгнення близьких та сторонніх людей, щоб зберегти і зміцнити власну індивідуальність, цілісність, реалізувати претензію на визнання. Юнаки та дівчата вдаються до відособлення як засобу дистанціювання в ході взаємодії з оточуючими, що дозволяє їм зберігати власну автентичність.

В переважній більшості дослідники психології юнацького віку вказують на те, що на даному віковому етапі перед особистістю постає ряд важливих завдань розвитку, реалізація яких є психологічною умовою переходу до дорослості. Ключовою рисою дорослої особистості є здатність взяти на себе відповідальність. Тобто, гіпотетично на виході з юнацького віку особистість вже має володіти внутрішньою готовністю до такої здатності та способами її реалізації. Це стає можливим за умови подолання характерної для юнацького віку дихотомії «дитинство-дорослість».

На нашу думку, дихотомія «дитинство-дорослість» – фундаментальна характеристика феноменології чи не найбільш масштабної в рамках онтогенезу трансформації – переходу від життєвої моделі дитини до моделі дорослого. Такий перехід постає перед індивідом у його свідомості як першозавдання, як імператив, як необхідність. Це спонукає юнаків і дівчат до зміни моделі дитячого існування, що вибудовується за принципом протекції на модель дорослого існування, базовим принципом якої є принцип самодостатності.

У нашому розумінні, досягнення самодостатності являє собою безперервний процес становлення якісно своєрідних властивостей особистості, що забезпечують її здатність до повноцінного задоволення вікових потреб розвитку, максимально можливого вивільнення і застосування внутрішнього потенціалу, та оптимального його використання для успішної адаптації і продуктивної життєдіяльності [3].

Зміст самодостатності особистості визначається завданнями розвитку вікового періоду, історичними і соціокультурними умовами життя людини, тими вимогами, які ставлять перед нею суспільні та природні просторові реалії. У зв’язку з вирішенням завдань та дотриманням соціальних вимог у юнаків і дівчат структуруються певні типові риси самодостатності, які для кожного з них в індивідуальному і релевантному специфічним особливостям їх життя поєднанні, становитимуть самодостатність особистості.

Висновки. В умовах зростаючої ролі застосування практичних методів психології в різних сферах сучасного життя дослідження особистісної самодостатності є безумовно теоретично та практично значущим. Розуміння того, як особистість сама може обирати і спрямовувати власну активність, особливо актуальне в сучасних умовах, коли під впливом зовнішніх обставин і жорстких умов, які диктує соціум, людина часто втрачає можливість вибору. Виміряти рівень самодостатності особистості, попередити ймовірні проблеми її розвитку або ж скорегувати наявні порушення можна тільки при наявності добре розробленої теоретичної бази досліджуваного явища, а також методів його емпіричного аналізу.

Список використаної літератури

1. Античная философия. Энциклопедический словарь / Отв. ред. М. А. Солопова. Москва: Прогресс-Традиция, 2008. 898 с.
2. Бернс Р. Развитие Я-концепции и воспитание. Москва: Прогресс, 1986. 420 с.
3. Бігун Н. І. Феномен самодостатності особистості у класичній психології . *Науковий часопис НПУ імені М.П.Драгоманова*. Серія № 12. № 6 (51). Психологічні науки: зб. Наукових праць. Київ: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2017. С. 17–25.
4. Божович Л. И. Личность и ее формирование в детском возрасте. Москва: Просвещение, 1968. 464 с.
5. Выготский Л. С. Избранные психологические исследования / За ред. А. Н. Леонтьев. Москва: Изд-во АПН РСФСР, 1956. 520 с.
6. Кон И. С. Психология юношеского возраста: (Проблемы формирования личности): учеб. пособие для студентов пед. ин-тов. Москва: Просвещение, 1979. 175 с.
7. Мухина В. С. Возрастная психология. Феноменология развития. 10-е изд., перераб. и доп. Москва, 2006. 608 с.
8. Упанишады в 3-х книгах. Кн. 2-я. Москва: Наука, Ладомир, 1991. 336 с.
9. Холл К., Гарднер Л. Теории личности. Москва: КСП+ , 1997, 720 с.

УДК 373.2.013:159.922.73

Влада Бірюкова
Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди, факультет дошкільної освіти, група 32
Оксана Мкртічян
Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди кандидат педагогічних наук, доцент кафедри естетичного виховання і технологій дошкільної освіти

ВПЛИВ СПІЛКУВАННЯ НА РОЗВИТОК МИСЛЕННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

У статті досліджується проблема впливу спілкування на розвиток дошкільника. Зокрема, обговорюються результати дослідження, в якому вивчався вплив спілкування на розвиток мислення дітей 5-7 років.

Ключові слова: *спілкування, дошкільний вік, мислення, практичне мислення, розвиваючий потенціал.*

Наукове видання

Актуальні проблеми сучасної психології: шляхи становлення особистості
Збірник наукових статей
Переяслав-Хмельницький–2019

Відп. ред. Т.В. Кириченко, Т.М. Кузьменко

Матеріали подано мовою оригіналу.

Друкується в авторській редакції з оригінал-макетів авторів.
Редколегія не завжди поділяє погляди авторів статей.

Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за підбір, точність наведених фактів, цитат, статистичних даних, власних імен та інших відомостей.

Підписано до друку 3.06.2019 року.
Формат 60х84/8.
Папір офсетний. Ум. друк аркушів 24
Тираж 100 прим. Замовлення № 453

Віддруковано у «Видавництво К С В»,
вул Шкільна, 45/2, м. Переяслав-Хмельницький, Київська область, 08400.
тел.: 068 440-06-04.

Свідоцтво про внесення до державного реєстру
суб'єктів видавничої справи
ДК №1493 від 11.09.2003 року.

Де згода в сімействі,
Де мир, а не війна,
Щасливі ті, блаженна сторона
Г. Сковорода